

Nedim Sedić, MA

JU "Centar za kulturu i turizam" Cazin

nedim.sedic@ckt.ba

Dodiri Bošnjaka Cazinske krajine sa dinastijom Habsburg – primjer političkog ponašanja lokalne bošnjačke elite u kontekstu austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine

Sažetak

U radu se na osnovu dostupnih izvora i literature, prateći širi kontekst, prezentira kako je bošnjačka politička i vjerska elita u Czinu, tokom austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine, uspostavljala neposredne kontakte s dinastijom Habsburg. U fokusu rada su konkretni primjeri prožimanja između lokalne elite i Habsburgovaca koji, prije svega, podrazumijevaju poklonstvene deputacije upućene caru Franji Josipu I ili drugim članovima dinastije, a potom i druge forme iskazivanja odanosti poput javnih čestitki i zahvalnica upućenih na adresu habsburškog dvora ili okupacionih vlasti u Bosni i Hercegovini. S obzirom da je ovaj proces bio obostran prikazuju se, s druge strane, geste laskanja te nagrađivanje lokalne elite, u formi odlikovanja ordenima i simboličnih donacija za razvoj lokalne zajednice koje su dolazile iz pravca Habsburgovaca ili okupacionih vlasti, s ciljem vezivanja cazinske elite za interese Monarhije i slanja svojevrsne poruke dobrodošlice u novi poredak. Pored toga, u radu izvjesna pažnja posvećena je i modernizaciji Cazinske krajine koja, između ostalog, predstavlja posljedicu predmetnih prožimanja.

Ključne riječi: bošnjačka elita, dinastija Habsburg, austrougarska okupacija, Cazinska krajina, modernizacija

Uvod

Austrougarska okupacija označila je definitivni ulazak Bosne i Hercegovine u moderno doba, čime je započeo proces modernizacije koji je zahvatio sve aspekte života, od politike, ekonomije i kulture. Bosanskohercegovačko društvo tada ulazi u izuzetno dinamičnu razvojnu fazu, koja je zahtijevala visoku razinu prilagodljivosti i senzibilitnosti za šira društvena kretanja. Ovu novu paradigmu morali su prihvatiti i Bošnjaci, uprkos početnom šoku i otporu. Naime, austrougarska okupacija dovela je do polarizacije bošnjačke elite. Manjinski dio prihvatio je odmah na početku okupaciju kao dovoljan okvir za političko artikulisanje, dok se većina ipak odlučila na izvjesni otpor, pasivizaciju i iseljavanje na prostor Osmanskog Carstva. Može se slobodno konstatirati da su Bošnjaci u prvim godinama, pa i decenijama, nakon okupacije bili poprilično dezorijentirani, bez jasne perspektive u kojem pravcu graditi vlastitu politiku. Lokalna elita u Cazinu svrstala se u onaj manji dio bošnjačke elite koji je na samom početku prihvatio austrougarski režim kao novu realnost. Time su, na izvjestan način, postali dio malobrojne skupine bošnjačkih uglednika koja je otvorila vrata procesu modernizacije, neophodnom za dalji razvoj Bošnjaka. Djelovanje lokalne elite odvijalo se u dva pravca: izgradnja dobrih odnosa s okupacionim vlastima, uključujući i direktne kontakte s dinastijom Habsburg, i razvoj lokalne zajednice, što ujedno predstavlja i glavne fokuse našeg pristupa.

U uvodnim napomenama dužni smo dva važna pojašnjenja. Prvo: u radu je korištena savremena nacionalna odrednica “Bošnjak” koja ne odgovara stepenu nacionalnog razvoja Bošnjaka za vrijeme austrougarske uprave. Naime, austrougarski izvori (štampa, službeni dokumenti) Bošnjake su označavali kao

“muhamedance” ili “muslomane” što jasno aludira da je odnos novog režima prema Bošnjacima počivao na konfesionalnoj osnovi. S druge strane, i kod samih Bošnjaka vjerski momenat je igrao presudnu ulogu u samoodređenju i društveno-političkom angažmanu, dok je nacionalna svijest, kao moderni oblik kolektivnog (političkog) identiteta, tek u početnoj fazi razvoja. Bosanskohercegovačkim muslimanima svaka nacionalna odrednica, pa i ona bošnjačka, bila je strana što se vidi, između ostalog, i kroz prizmu političkog okupljanja gdje djeluju dvije političke partije sa prefiksom “muslimanska” – Muslimanska narodna organizacija (MNO) i Muslimanska napredna stranka (MNS), kasnije preimenovana u Muslimanska samostalna stranka (MSS). I drugo pojašnjenje: dodiri cazinske elite sa dinastijom Habsburg nisu nikakav specifikum, već se slični primjeri mogu pronaći i u drugim lokalnim zajednicama i dio su šireg konteksta koji podrazumijeva heterogeno ponašanje Bošnjaka u turbulentnom periodu smjene dva, politički i civilizacijski, potpuno različita okvira.

Osmansko naslijeđe – Krajišnici između dvije imperije

Osmanska vlast ostavila je dubok trag u oblikovanju političkog, ekonomskog, kulturnog, ali i antropološkog identiteta Cazinske krajine.¹ Naime, Cazinska krajina bila je kroz stoljeća poprište

---

1 U kontekstu naše teme pod Cazinskom krajinom podrazumijevamo prostor koji danas administrativno pripada gradu Cazinu, a koji je za vrijeme austrougarske uprave uklopljen u nešto veću administrativnu cjelinu – Cazinski kotar. O samom pojmu Cazinska krajina, koji se u nauci i ličnom doživljaju Krajišnika različito određuje, detaljnije vidi: Hairlahović-Hušić, Lejla, *Identitet/i muslimana u Cazinskoj krajini*, Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu – Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sarajevo – Zagreb, 2021, 42-46.

sukoba između Osmanskog Carstva i Austrije, islama i kršćanstva, istoka i zapada. Shodno tome ovdje se formirao poseban antropološki identitet, poznat kao krajiški mentalitet, po kojem su ljudi ovog kraja prepoznatljivi ne samo u Bosni i Hercegovini, već i šire. Život na granici Osmanskog Carstva i Austrije stvorio je poseban mentalitet ljudi ovog kraja, ratnika čije su glavne odrednice izdržljivost, snalažljivost, vezanost za prostor, jaka samosvijest, ponos, inat (“krajiški nam”), ali i vječito traženje lidera i iščekivanje svojevrsnog spasitelja. U tom kontekstu, rat je bio svakodnevica, sumorna stvarnost koja se razbijala junačkom epikom i snažnim mitskim narativom. Također, shodno ratnim okolnostima, krajiško društvo ostalo je poprilično zatvoreno, duboko vezano za tradiciju i u kulturno-prosvjetnom smislu poprilično osiromašeno. Također, konstantni ratovi nisu ostavljali prostora ni za ozbiljniji ekonomski razvoj.²

Međutim, zbog svog specifičnog položaja, stanovništvo Krajine bilo je ipak izloženo različitim utjecajima. Orijentalna osmanska kultura i civilizacija duboko su obojile sve aspekte života u Krajini, ali je blizina austrijske granice omogućila i prodor srednjoevropskih utjecaja. U nauci se naglašava da granica ne predstavlja isključivo liniju razdvajanja, već i prostor prožimanja.³ Krajina upravo potvrđuje ovakvo shvatanje. Naime, ovdje su se, uz neprekidne ratne okršaje, odvijali i procesi

---

2 Korisne napomene o krajiškom identitetu stanovništva ovog kraja nudi: Hairlahović-Hušić, 2021, 197-235. Također vidi: Duranović, Elvir, “Tragom stare fotografije – Muderis i učenici medrese u Cazinu 1905. godine”, *Anali Gazi Husrev-Begove Biblioteke*, br. 43, 2022, 272-273.

3 Općenito o životu na granici vidi: Stanić, Damir, “Ambivalentna lojalnost na Hrvatskoj krajini u 16. stoljeću”, *Franz Vaniček i vojnokrajiška historiografija. Zbornik radova*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2017, 121-127.

trgovinske razmjene, diplomatskih prepiski i usvajanja različitih običaja.⁴

Na gore spomenutim osnovama prvi čovjek Cazinske krajine u drugoj polovini 19. stoljeća – Ahmet-aga Pozderac (1829–1895), jedan od rodonačelnika ove ugledne krajiške porodice,⁵ još za osmanske vlasti ostvaruje prve poznate kontakte sa dinastijom Habsburg. Naime, stanovništvu u “hrvatskoj krajinu” (vjerovatno se misli na Vojnu krajinu) pogođenom glađu Ahmet-aga je kao bogat trgovac prodavao žito po najnižoj cijeni zbog čega ga car Franjo Josip I u znak zahvalnosti odlikuje Ordenom Franje Josipa (nepoznatog stepena).⁶ Ova epizoda pruža direktan uvid u političko-diplomatsko ponašanje tipičnog Krajišnika čiji se život odvija na granici Osmanskog Carstva i Austrije u 19. stoljeću, uoči okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine. Human gest prodaje žita po najnižoj cijeni stanovništvu Vojne krajine pogođenom glađu predstavlja Ahmet-agu kao neospornog dobrotvora. S druge strane, teško je zanemariti i političko-diplomatsku dimenziju ovog poteza. Habsburški dvor

4 Najbolji primjer za gore spomenuto su čuvena krajišnička pisma koja predstavljaju poseban vid diplomatskih odnosa između krajiških prvaka iz Bihačkog, Kliškog, Ličkog (Krčkog), Hercegovačkog i drugih sandžaka sa uglednicima preko granice (Austrija i Mletačka republika). Detaljnije vidi: Hairlahović-Hušić, 2022, 57-58; Nakaš, Lejla, *Jezik i grafija krajišničkih pisama*, Slavistički komitet, Sarajevo, 2010.

5 O najstarijoj poznatoj historiji porodice Pozderac, porijeklu i rodonačelnicima detaljnije vidi: Sedić, Nedim, “Prvi poznati Pozderci – rodonačelnici porodice”, *Specto*, br. 2, 2025, 151-176.

6 O ovim događajima piše list *Bošnjak* u članku objavljenom povodom smrti Ahmet-age Pozderca 1895. godine. Međutim, pri tome nije precizirano kada se tačno ova epizoda odigrala, osim što se ističe da se to desilo “još prije okupacije”. Pored toga, navodi se kako je osmanska vlada Ahmet-agu Pozderca, također prije okupacije, zbog izvjesnih zasluga odlikovala Ordenom Medžidije IV stepena. Vidi: *Bošnjak*, 26. decembar 1895, 2.

vješto je koristio simbolične geste laskanja poput dodjele ordena kako bi proširio svoj utjecaj na prostoru Osmanskog Carstva. Dodjela Ordena Franje Josipa Ahmet-agi nije samo čin zahvalnosti, već i poziv na saradnju. Iz perspektive Monarhije, bilo je korisno povezivati se s lokalnim bošnjačkim prvacima, jer su oni imali utjecaj na lokalno stanovništvo i mogli predstavljati eventualni oslonac u planiranoj okupaciji zemlje.⁷ S obzirom na to da je Ahmet-aga bio trgovac, ali i lokalni lider, njegov čin se također može tumačiti kao političko-diplomatska igra, za njega vrlo korisna. Nudeći pomoć, on gradi političke i ekonomske veze koje mu mogu donijeti znatnu korist, bilo političku bilo ekonomsku.

Austrougarska okupacija 1878. godine i promjena političkog kursa

Austrougarsko zaposjedanje Bosne i Hercegovine 1878. godine naišlo je na snažan otpor bošnjačkog stanovništva diljem zemlje, pa tako i u Cazinskoj krajini. U kontekstu naše teme zanimljivi su navodi historičara Hamdije Kreševljakovića koji ističe kako hadži Ahmet-aga Pozderac, tada “najuglednija ličnost u Beširevića nahiji” (misli se na prostor Cazinske krajine), isprva nije bio za pružanje otpora okupatoru pa su Krajišnici za vođu izabrali Hasana Salkića.⁸ Ove početne dileme Ahmet-age mogu se dovesti u vezu sa već ostvarenim kontaktima sa dinastijom Habsburg ili možda procjenama da je organiziranje

7 Decenijama prije okupacije 1878. godine vojni krugovi u Monarhiji su isticali važnost zaposjedanja Bosne i Hercegovine iz strateških razloga. Vidi: Imamović, Mustafa, *Pravni položaj i unutrašnje politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.*, Drugo izdanje, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997, 12-13.

8 Kreševljaković, Hamdija, “Prijeki sud u Bosni i Hercegovini 1878. (Uz 60-u obljetnicu)”, *Narodna uzdanica; Kalendar za godinu 1938*, god. 6., 1938, 110.

otpora unaprijed osuđeno na propast. Međutim, kasnije se ipak Ahmet-aga pridružio protuokupacijskom pokretu, kao jedan od njegovih predvodnika u Krajini, i time se našao u ratu protiv austrijskog cara čiji je orden nosio.⁹

Tokom austrougarske okupacije Krajine krajiški prvaci su se fokusirali na odbranu glavnog centra – Bihaća, kojeg su okupacione trupe napadale dva puta i konačno zauzele 19. septembra 1878. godine nakon čega jedan dio Krajišnika raspušta vojsku i odlazi svojim kućama ili se mirno predaje okupatoru.¹⁰ Među krajiškim uglednicima koji su odustali od ratovanja je i ime Ahmet-age Pozderca koji ne samo da se predao već i počeo da saraduje sa okupacionim trupama u daljim operacijama o čemu kasnije, sa velikom dozom zahvalnosti, pišu austrijski oficiri, kao neposredni svjedoci ovih događaja.¹¹ Ovim činom Ahmet-aga Pozderac napravio je snažan politički zaokret i, kao čovjek od autoriteta na matičnom prostoru, postao ključni oslonac u artikulisanju nove austrougarske vlasti u Cazinskoj krajini.

Primjeri dodira lokalne elite s Habsburgovcima

Okupacija 1878. godine za Bošnjake značila je smjenu vlasti i jedan civilizacijski preokret. Radilo se o prelasku u jednu novu kulturu i način života. Prilagođavanje toj novoj civilizaciji nije

---

9 Detaljnije vidi: Sedić, 2025, 156-157; Ravlić, Aleksandar, *Ljetopisi: Cazin – FK "Krajina"*, Drugo izdanje, FK Krajina "Cazin", Cazin, 1984, 99; *Der Osten*, 11. august 1878, 4.

10 Detaljnije vidi: Mandić, Mihovil, *Povijest okupacije Bosne i Hercegovine 1878.*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1910, 86-88; Lopašić, Radoslav, *Bihać i Bihaćka krajina: mjestopisne i poviestne crtice*, Matica hrvatska, Zagreb, 1890, 118.

11 Sedić, 2025, 157; Freiherrn von Wucherer, Carl, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Nr. 48: Fortsetzung vom Jahre 1874-1897.*, Im Verlage des Regimentes, Graz, 1897, 92, 103.

bilo nimalo jednostavno.¹² Razlozima koji su doprinosili da Bošnjaci sa velikim teškoćama prihvaćaju zapadno-evropsku civilizaciju treba pridodati i taj da su stanje stvoreno okupacijom smatrali provizorijem, očekujući ponovni povratak osmanske vlasti. U tom uvjerenju učvršćivalo ih je to da je sultan ostao suveren i da je okupacija po odlukama Berlinskog kongresa privremena. Iluzije o tome da će Bosna i Hercegovina biti opet vraćena pod osmansku vlast sudbonosno su usporile napredak Bošnjaka prema tekovinama zapadno-evropske civilizacije.¹³

Dugi niz godina poslije okupacije među Bošnjacima je dominirao osjećaj totalne izgubljenosti. Prepušteni sami sebi, politički neorganizirani i bez podrške izvana morali su prihvatiti novu civilizaciju ili propasti. Prve dvije decenije među Bošnjacima nema ozbiljnijih socijalno-političkih kretanja. Određene akcije pokreće novi režim, ali one dopiru do kruga “rijetkih muslimanskih građana koji su prvi shvatili dalekosežnost i trajnost novih prilika”¹⁴

Početak devedesetih godina 19. stoljeća javljaju se prvi organizirani kulturni preporodi kod Bošnjaka. Začetnik ove akcije bio je Mehmed-beg Kapetanović koji je radi toga pokrenuo list *Bošnjak*. Ovaj bošnjački kulturni preporod nastojao je da u narodu probudi svijest o njegovu slavenskom porijeklu i potrebi približavanja Zapadu. Međutim, trebalo je istovremeno očuvati islamsku kulturu kao bitnu komponentu bošnjačkog narodnog bića. Na ovoj osnovi formira se moderna bošnjačka

---

12 Purivatra, Atif – Hadžijahić, Muhamed, *ABC Muslimana*, Bosna, Sarajevo, 1990, 23.

13 Hadžijahić, Muhamed – Traljić, Mahmud – Šukrić, Nijaz, *Islam i Muslimani u Bosni i Hercegovini*, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1977, 118.

14 Imamović, 1997, 104.

inteligencija čiji predstavnici pokreću i vode kulturne akcije u narodu. Ta struja bošnjačke politike odnosila se uglavnom lojalno prema austrougarskoj vlasti. Nasuprot tome, devedesetih godina javlja se druga, tradicionalistička struja bošnjačke politike, koja je u određenoj opoziciji prema režimu. Predstavnici te struje traže na prvom mjestu da okupacijska vlast osigura Bošnjacima autonomiju u vakufskim, prosvjetnim i drugim vjerskim poslovima. Pored toga, traženo je da se zaštite agrarni interesi bošnjačkih zemljoposjednika i spriječi prozelitizam Katoličke crkve prema Bošnjacima.¹⁵

Lokalna elita u Cazinu, predvođena neospornim vođom Ahmet-agom Pozdercom, odmah na početku je prihvatila okupacioni režim kao realnost u čijim okvirima mora da se djeluje. Naime, nakon okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine, iz Hercegovine, a ubrzo zatim i iz Bosne, krenula su poklonstvena izaslanstva u Beč i Budimpeštu. Ta su izaslanstva 14. novembra, odnosno 8. decembra, predala caru i kralju Franji Josipu I notu u kojoj su izražavali zahvalnost za zauzimanje zemlje i oslobođenje od osmanske vlasti. Bečka štampa posvetila je velik broj članka ovom događaju, najčešće prenoseći službene izvještaje i saopćenja. Međutim, iznimku u tom kontekstu čini feljton, posvećen bosanskoj poklonstvenoj deputaciji, objavljen u bečkom dnevniku *Die Presse* 14. decembra 1878. godine koji je potpisao autor s inicijalima V. G. Ovaj tekst se izdvaja jer pisac portretira članove bosanske delegacije, pri čemu je očigledno da je neke od njih i lično poznao. Autor tvrdi da je inicijativa za slanje poklonstvenog izaslanstva potekla od Bošnjaka, ali ova tvrdnja nije potvrđena i najvjerojatnije je inicijativa došla od

---

15 Purivatra – Hadžijahić, 1990, 24.

austrijskih vojnih i političkih krugova, koji su željeli prikazati čin kao “spontanu” odluku predstavnika različitih konfesija u Bosni i Hercegovini. Među članovima bosanske deputacije je i ime Ahmet-age Pozderca “sa smjelim brcima i odličjima Franje Josipa i Medžidije na prsima”, čime spomenuta epizoda o carskom odlikovanju dobija dodatnu potvrdu.¹⁶

Posebno su zanimljiva autorova zaključna razmatranja gdje se jasno oslikava austrougarska ideološka platforma okupacije Bosne i Hercegovine po kojoj je Monarhija došla sa civilizacijskom misijom, a po mandatu velikih sila, da stanovništvo Bosne i Hercegovine uvede u red civiliziranih naroda Evrope. Naime, autor svoj feljton zaključuje sljedećim riječima: “Kako god da bili interesantni pojedini likovi, tako je za pažljivog promatrača i ništa manje znamenito bilo i međusobno ponašanje triju konfesionalnih grupa. Zadovoljno, puno pouzdanja držanje katolika, a posebno franjevac; ponosno, dostojanstveno držanje muslimana, među kojima ima politički indiferentnih, te ljudi za svaku situaciju i tihih fanatika; mirno, potišteno držanje grkokršćanskih, koji iza sebe imaju uzbudljivu prošlost, a ispred sebe prividno neizvjesnu budućnost – svi ovi momenti uvjetuju danas još jedan socijalni jaz između triju konfesija u Bosni i Hercegovini koji će jedva biti premošćen za života ove generacije. Kroz pola tisućljeća vladavine islam i Osmanlije su ono najniže okrenuli na najviše, snagu prava okrenuli u nasilje, domaći narod pretvorili u raj, a strance u gospodare – i sada ovaj ili onaj krvari još iz rana koje je zadao nedavno ugušeni

---

16 Korištene su napomene i prevod članka sa njemačkog jezika, koje je priredio Jozo Džambo. Vidi: <https://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 26. 05. 2025.); Također vidi i originalni članak: *Die Presse*, 14. decembar 1878, 1-2.

građanski rat. Ravnopravnost pred sudom princip je našeg vremena i Bosanci, još uvijek sinovi petnaestog stoljeća, imat će muke da se sporazume što u budućnosti pripada raji, a što begu i kako svakome dati i priuštiti njegovo. Nadajmo se da će oni za pet desetljeća prihvatiti europska dostignuća od pet stoljeća”.¹⁷

Da je Ahmet-aga čovjek na kojeg Monarhija može da računa svjedoči još jedno carsko odlikovanje iz 1879. godine kada mu je dodijeljen austrijski Orden Reda željezne krune III stepena.¹⁸ Orden je bio simbol pripadnosti Redu, kao i dokaz časti koju je pojedinac mogao steći zahvaljujući svojoj hrabrosti, odanosti vladaru i državi, kao i doprinosu Monarhiji, narodu i društvu. Ulazak u Red bio je reguliran strogim pravilima, uključujući odjeću, ponašanje, ceremonije, prisege i druge specifične elemente. Vitezovi su morali prisegnuti na vjernost, poštovanje i pokornost caru, njegovim nasljednicima i dinastiji, te su bili obavezni u javnosti nositi oznake Reda. Pripadnost Redu donosila je poseban društveni status i privilegije, poput prava na sticanje plemićkih i dvorskih titula (konkretno do 1884), ili, primjera radi, pravo sudjelovanja na dvorskim svečanostima.¹⁹ Ovaj orden u suštini je nagrada za odanost Ahmet-age Pozderca, laskanje i svojevrsna poruka dobrodošlice u austrijske plemićke krugove.

Zanimljivo svjedočanstvo o brojnim ordenima kojima je odlikovan Ahmet-aga Pozderac predstavlja njegova fotografija

17 Citirano prema: <https://ivanlovnovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 26. 05. 2025)

18 Vidi: Sedić, 2025: 158-159, napomena 36; *Hof- und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für 1894.*, 1894, 86; *Bošnjak: kalendar za prijestupnu godinu 1896.*, god. 14, 1896, 114.

19 <https://mmc.hr/vijesti/i20200505.html> (pristupljeno: 26.05.2025.)

koja se nekada nalazila u Kući porodice Pozderac (Kuća Nurije Pozderca), danas nacionalni spomenik Bosne i Hercegovine i čija se gradnja obično njemu pripisuje, mada je to upitno, ali je neosporno da je ovdje stanovao.²⁰ Zahvaljujući detaljnom opisu fotografije kojeg nudi Ahmet-agin mnogo mlađi rođak, Šefkija Pozderac,²¹ sa velikom dozom sigurnosti možemo konstatirati da se kopija ove fotografije nalazi u bogatoj fototeci Muzeja Unsko-sanskog kantona u Bihaću²² (vidi fotografiju u prilogu).

Prihvatanje okupacionog režima od strane Ahmet-age Pozderca može se protumačiti kroz prizmu izvještaja britanskog konzula u Bosni i Hercegovini – Edwarda Freemana, sa kraja 1878. godine, koji kaže da su se Bošnjaci “izgleda pomirili sa austrijskom okupacijom, ili bolje reći, postali su svjesni da u protivnom neće moći izbjeći priključenje Srbiji ili Crnoj Gori.” Drugim riječima, shvatili su da alternativa okupacionoj vlasti nije više osmanska, nego priključenje Srbiji ili Crnoj Gori što bi opet za posljedicu imalo strah i neizvjesnost. S druge strane, i Monarhiji je bilo u interesu da Bošnjake, kao nosioce najvećeg otpora okupaciji, počne pridobijati na svoju stranu.²³ U tom smislu pridobijanje Ahmet-age Pozderca bilo je od velike

---

20 Vidi: *Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH*, br. 07.2-2-40/09-22, 11. marta 2009, 6; Sedić, 2025, 170.

21 “Pred ovom sobom, stajala je na zidu slika Ahmetage Pozderca, jednog od pradedova Pozderaca. Sjećam se te slike, on je na svom bijelom koparenu (ogrtaću) imao puno poredanih turskih i austrijskih odlikovanja, a na glavi je imao više bijelu ‘čalmu.’” Pozderac, Šefkija, *Iz Cazinske krajine*, Right copy, Sarajevo, 2012, 213.

22 Muzej Unsko-sanskog kantona, inv. br. 1147, film 30.

23 Radušić, Edin, “Uspostavljanje austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini prema izvještajima britanskog konzulata u Sarajevu”, *Bosna i Hercegovina u okviru Austro-Ugarske 1878-1918. Zbornik radova*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2011, 48.

važnosti s obzirom da je uživao autoritet na prostoru Cazinske krajine koja je bila izrazito bošnjački homogena.²⁴

Pored simboličnih nagrada u vidu ordena uslijedili su i konkretni potezi okupacionih vlasti u cilju afirmacije Ahmet-age Pozderca u novom političkom okviru. Tako Ahmet-aga, odmah iza okupacije, postaje načelnik Cazina i na toj dužnosti ostaje sve do svoje smrti 1895. godine.²⁵ Pored toga, imenovan je članom savjeta kotarske uprave u Cazinu (Upravno vijeće – kotarski medžlis). Vjerovatno najveći gest ukazivanja velikog povjerenja i zahvalnosti predstavlja imenovanje Ahmet-age za jednog od 12 savjetnika Zemaljske vlade u Sarajevu (Zemaljsko upravno vijeće – *idare medžlis*).²⁶ U isto vrijeme Ahmet-aga je, po svemu sudeći, zahvaljujući dobrim vezama sa prvim čovjekom okupacionog režima – ministrom Kállayem, instalirao svog brata kadiju Hasana-ef. Pozderca (1844–1883) u članstvo ulema-medžlisa²⁷ novoformirane Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Formiranje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini 1882. godine, u režiji ministra Kállaya, imalo je za cilj duhovno odvajanje Bošnjaka od sultana, koji je ujedno bio i

---

24 Bošnjačka homogenost Cazinske krajine predstavlja osmansko naslijeđe. Naime, tokom 17. i 18. stoljeća ovdje je pristigao veliki broj muslimanskih izbjeglica sa izgubljenih posjeda Osmanskog Carstva i tako formirao “muslimansku oazu” okruženu kršćanskim svijetom. Detaljnije vidi: Ćorić, Ivan, “Migracije na prostoru Pounja od 16. do 18. stoljeća – smjena identiteta i posljedice u suvremenoj povijesti”, *Pro Tempore*, br. 15, 2020, 95-97.

25 *Bošnjak*, 26. decembar 1895, 2.

26 Detaljnije vidi: Sedić, 2025, 159; *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1885.*, god. 3, 1885, 80; *Fremden-Blatt. (Morgen-Blatt.)*, 7. juli 1880, 2.

27 Ulema-medžlis predstavljao je savjet, konzistorij novoformirane Islamske zajednice čiji su članovi postali četvorica kadija.

halifa, i vezivanje za Habsburški dvor.²⁸ Odmah iza imenovanja prvi reisul-ulema Mustafa Hilmi-ef. Omerović otputovao je sa dva člana ulema-medžlisa (nije poznato da li je jedan od njih Hasan-ef. Pozderac) u Beč i Budimpeštu na prijem kod cara Franje Josipa I i drugih dostojanstvenika Monarhije.²⁹

Vrhunac nastojanja lokalne bošnjačke elite iz Cazina da ostavi dobar dojam na dinastiju Habsburg dogodio se u oktobru 1887. godine. Tada je u Beč na audijenciju kod cara Franje Josipa I otputovala poklonstvena delegacija Bošnjaka Cazin-skog kotara, predvođena načelnikom Ahmet-agom. U sastavu delegacije nalazili su se i podnačelnik Hasan-ef. Alagić, imam Gradske džamije Sulejman-ef. Toromanović te općinski vijećnik Hasan-aga Hadžić. Delegaciju je najprije, 15. oktobra, primio ministar Kállay, koji je, po svemu sudeći, i posredovao u organizaciji ovog susreta. Već narednog dana, 16. oktobra, cazinska delegacija primljena je u audijenciju kod cara Franje Josipa I. Tokom susreta, Ahmet-aga je izgovorio poklonstveni govor, nakon čega je car izrazio zadovoljstvo zbog iskazane lojalnosti i da se Bošnjaci dobro osjećaju pod njegovom vlašću. Posebno je naglasio jednakost svih vjerskih zajednica pred zakonom i obećao punu zaštitu njihovih prava.³⁰

Godinu dana kasnije, 1888. prilikom posjete princeze Stephanie, supruge prijestolonasljednika Rudolfa, Plitvičkim jezerima, u njenu čast upućene su dvije delegacije iz Bosne i Hercegovine – jedna iz Bihaća, a druga iz Cazina. Cazinsku

---

28 Detaljnije vidi: Sedić, 2025: 163-164; Kraljačić, Tomislav, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882-1903)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987: 355-356; Imamović, 1997: 108.

29 Kraljačić, 1987: 356-357.

30 Usporedi: Sedić, 2025: 161; *Sarajevski list*, 21. oktobar 1887, 2.

© Muzej Unsko-sanskog kantona u Bihaću

Ahmet-aga Pozderac

delegaciju ponovo je predvodio načelnik Ahmet-aga Pozderac. Audijencija s princezom odvila se na putu prema Plitvicama, gdje je princeza, radi susreta s delegacijom, nakratko zaustavila kočije. U razgovoru je pokazala zanimanje za stanje u cazinskom kraju, a prisutnima je obećala da će ih uskoro posjetiti. Nakon završetka kratke ceremonije, princeza je nastavila put ka Plitvicama.³¹

Ahmet-aga Pozderac kao cazinski načelnik u političko-diplomatskom smislu ne miruje, nastojeći da ostvari kontakte sa uglednicima diljem Monarhije. Dokaz tome je epizoda iz 1894. godine kada je boravio u Grazu gdje je bio izuzetno

31 Sedić, 2025: 161; *Sarajevski list*, 16. septembar 1888, 2.

dobro primljen, iako u štampi označen kao “neobičan” gost, što se možda odnosi na njegovu pojavu, obilježenu orijentalnom nošnjom koja je pobuđivala određenu egzotiku. Prilikom posjete Ahmet-aga je pokazao veliko zanimanje za znamenitosti grada, uključujući i Schlossberg. Posjetio je bivšeg ratnog suparnika – generala topništva barona Reinländera, koji je bio sudionik okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine, i pozvao ga da posjeti Bosnu kako bi se uvjerio u ovdašnji napredak. Reinländer je obećao da će vjerovatno doći u proljeće. Također je posjetio podmaršala viteza Tomičića, koji ga je srdačno primio. Na kraju je posjetio načelnika grada, koji mu je pokazao zgradu gradske uprave (“belediju”). U štampi se na kraju zaključuje da je boravak Ahmet-age Pozderca u Grazu bio vrlo ugodan.³²

Ahmet-aga Pozderac još jednom je, 14. oktobra 1895. godine, stao pred cara Franju Josipa I, koji je toga dana doputovao u Zagreb u višednevnu posjetu. Već prvog dana, caru su se obratile tri delegacije iz Bosne – iz Bihaćkog, Banjalučkog i Donjotuzlanskog okruga. Delegaciju Bihaćkog okruga, koju je činilo devet članova među kojima je bio i Ahmet-aga Pozderac, predvodio je okružni predstojnik Jakob Vojvodić. U svom obraćanju bosanskim predstavnicima, car ih je srdačno pozdravio, upitao za zdravlje i dodao: “Mnogi dogjoše iz Bosne i veseli me, što tolike ovdje vidim.” Iz sadržaja rečenog od strane cara može se naslutiti blaga kurtoazija, ali i neka doza iznenađenja ili zadovoljstva što se toliki broj predstavnika iz Bosne okupio u Zagrebu. Ovaj susret vjerovatno je bio posljednji put da je Ahmet-aga Pozderac stao pred cara, jer je preminuo 20.

---

32 Uporedi: *Bošnjak*, 6. decembar 1894, 3.

decembra iste godine, što cijelom događaju daje dodatnu emocionalnu i simboličnu dimenziju.³³

Odanost Ahmet-age Pozderca Monarhiji je i više nego očigledna, ali to ne znači da povremeno nije ulazio u izvjesno oponiranje službenoj politici režima. Primjerice Ahmet-agi nije odgovarala kolonizacija Ličana u Cazinskoj krajini koju su sprovodile austrougarske vlasti. Želeći se riješiti naseljenog ličkog stanovništva u cazinskom naselju Šturlić, Ahmet-aga im svjesno otežava boravak huškajući protiv njih lokalne Bošnjake. Zbog toga su se naseljeni Ličani 1885. godine žalili caru da im cazinski načelnik Ahmet-aga Pozderac stvara neprilike.³⁴

Poslije smrti Ahmet-age Pozderca lokalna bošnjačka elita u Cazinu nastavlja politiku u istom tonu. U tom smislu posebno je zanimljiv telegram čestitke upućen caru Franji Josipu I 1898. godine povodom jubilarne pedesetogodišnjice njegove vladavine. Telegram čestitke caru uputila je cazinska politička i vjerska elita, a potom isti objavila u tadašnjoj štampi. Ukratko, u telegramu je iskazana lojalnost, poštovanje i zahvalnost bošnjačkog stanovništva prema caru Franji Josipu I zbog njegove mudre i pravedne vladavine, koja je doprinijela napretku društva, smanjenju unutarnjih nesuglasica (“učinila kraj megjusobnom trvenju jednokrvne braće”) i osigurala blagostanje u zemlji. S obzirom da su se autori telegrama, njih ukupno devetnaest, izjasnili kao Bošnjaci i da govore o “jednokrvnoj braći” jasno je da je cazinska elita slijedila Kállayevu politiku integralnog

33 Uporedi: Sedić, 2025, 162; *Nada*, 1. novembar 1895, 413; *Bošnjak*, 17. oktobar 1895, 1-2; *Bošnjak*, 26. decembar 1895, 2.

34 Vidi: Mikić, Đorđe, “O kolonizaciji stranih seljaka u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave”, *Migracije i Bosna i Hercegovina. Zbornik radova*, Institut za istoriju – Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, Sarajevo, 1990, 183.

bošnjaštva (bosanstva) koja je na kraju doživjela potpuni neuspjeh. Odnosno, cazinska elita priklonila se, već spominjanoj, struji bošnjačke politike, okupljenje oko lista *Bošnjak*, koja je nastojala kod naroda probuditi bošnjačku nacionalnu svijest i potrebu približavanja tekovinama zapadno-evropske civilizacije.³⁵

Doprinos modernizaciji lokalne zajednice

Cazin je za vrijeme austrougarske uprave bio gradska općina u sastavu nešto veće upravne cjeline – Cazinskog kotara, koji je, pored današnjeg područja grada Cazina, obuhvatao i najveći dio današnje općine Velika Kladuša.³⁶ Cazinski kotar ulazio je u sastav Bihaćkog okruga, jednog od šest okruga na koliko je bila podijeljena Bosna i Hercegovina. Cazin je istovremeno bio i sjedište Cazinskog kotara gdje su bili smješteni Kotarski ured i sud.³⁷ Uprava nad okružnim oblastima i kotarskim uredima bila je povjerena austrougarskoj birokraciji, dok je općinska vlast, kao organ lokalne samouprave, prepuštena domaćoj bosansko-hercegovačkoj eliti koja je time dobila mali prostor za političko artikulisanje.³⁸ Općine su bile ustrojene samo u gradovima i praktično su funkcionisale kao izvršni organi Zemaljske vlade,

---

35 Vidi: *Bošnjak*, 15. decembar 1898, 2. O politici integralnog bošnjaštva (bosanstva), koju je neuspješno provodio ministar Kállay, i koja je na kraju završila kao ekskluzivno bošnjački (muslimanski) nacionalni preporod, mada opet bez većeg uspjeha, detaljnije vidi: Kraljačić, 1987: 214-278; Imamović, 1997: 69-80.

36 Vidi: *Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895.*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 1896, 234-240.

37 *Bosanski glasnik: opća priručna i adresna knjiga za Bosnu i Hercegovinu* 1915, god. 19, 1915, 410-411.

38 Primjera radi vidi šematizam okupacione uprave iz 1885. godine u: *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1885.*, god. 3, 1885, 73-87.

okružnih oblasti i kotarskih ureda. U nadležnosti općinske uprave bili su: urbanističko-građevinski zahvati (gradnja i regulacija, građevinske dozvole), obrti, dobrotvorne svrhe (fondovi za siromašne), vatrogasne aktivnosti, provođenje popisa stanovništva i numeracija i uređenje ulica i trgova. Dakle, općine su imale određene izvorne, vlastite nadležnosti u cilju zadovoljenja primarnih potreba građana. Međutim, autonomno odlučivanje o zadovoljavanju tih potreba nije pripadalo građanima.³⁹

Shodno gore navedenom primjere modernizacije prat ćemo kroz djelatnost cazinske općine, predvođene domaćim ljudima koji stoje iza ovih projekata. Navešćemo tri primjera, zanimljivih za našu temu, koji na izvjestan način pokazuju prožimanje između lokalne elite i Habsburgovaca, ali i ukazuju da je domaća elita uviđala nužnost modernizacije, odnosno približavanja Bošnjaka tekovinama zapadno-evropske civilizacije, uz očuvanje islamske kulture kao bitne komponente bošnjačkog narodnog bića. Riječ je o obnovi Gradske džamije, izgradnji i finansiranju prve moderne škole i izgradnji i finansiranju cazinske medrese.⁴⁰

Jedan od najznačajnijih, ali danas gotovo zaboravljenih građevinskih poduhvata cazinskog načelnika Ahmet-age Pozderca bila je obnova Gradske džamije u Cazinu, simbola grada (silueta džamije dominira na grbu grada Cazina). Ova obnova započela je početkom austrougarske okupacije, a detalji o njenim okolnostima razjašnjeni su tek novijim istraživanjima. Povod za obnovu bio je snažan potres koji je 9. novembra 1880. godine

39 Pejanović, Mirko, "Društveno-istorijski razvoj lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću", *Pregled*, br. 3, 2014, 35-36.

40 Općenito o razvoju Cazina za vrijeme austrougarske uprave vidi: Kreševljaković, Hamdija, "Cazin i okolina", *Narodna Uzdanica; Kalendar za 1935.*, god. 3, 1934, 92, 100; Ravlić, 1984: 120-126.

pogodio Zagreb, a osjetio se i u Bosni. Potres je u potpunosti uništio staru cazinsku džamiju, izgrađenu još u osmanskom periodu, o kojoj postoje vrlo oskudni podaci. Zahvaljujući naporima gradonačelnika Ahmet-age Pozderca i kotarskog predstojnika Sitkiewicza, započela je izgradnja nove bogomolje, koja je trajala tri godine. Car Franjo Josip I 1883. godine lično je donirao 500 forinti Islamskoj zajednici za obnovu džamije, dok je Zemaljska vlada isporučila zajam u iznosu od 3000 forinti. Svečano otvaranje obnovljene džamije održano je 2. novembra 1883. godine, a događaju su prisustvovali visoki zvaničnici, uključujući i reisul-ulemu Mustafu Hilmi-ef. Omerovića. Nakon obnove, cazinska Gradska džamija postala je, uz Gazi Husrev-begovu džamiju u Sarajevu, jedna od najvećih u zemlji.⁴¹

Austrougarske vlasti, u cilju razvoja modernog obrazovanja, odlučile su da krenu sa osnivanjem i finansiranjem osnovnih škola. Bilo je predviđeno da ove škole pohađaju djeca svih konfesija, a nastavne planove i programe, nastavni kadar, udžbenike i školsku lektiru određivala je država. Na tom tragu u Cazinu prva državna osnovna škola, sa tri razreda u vlasništvu općine, osnovana je 1885. godine.⁴² Dakle, cazinska općina je izgradila, a potom i finansirala rad ove prve moderne škole. Prvi učitelj Narodne osnovne škole u Cazinu bio je izgleda Ahmet-beg Ibrahimpašić kojeg na ovoj dužnosti pronalazimo početkom 1886. godine.⁴³ Zahvaljujući objavljenoj fotografiji, gdje je prikazan

41 Vidi: Sedić, 2025, 160; Mujanović, Mihad, “Muslimani na stranicama Bosansko-hercegovačkih novina (1878-1881) i Sarajevskog lista (1881-1891)”, *Prilozi*, br. 49, 2020, 116, napomena 77; *Sarajevski list*, 25. oktobar 1883, 2-3; *Sarajevski list*, 13. novembar 1883, 2.

42 Islamović, Elvira, Školstvo i obrazovanje na području Okruga Bihać za vrijeme austrougarske uprave, BZK “Preporod” Bihać, Bihać, 2008, 108-109.

43 *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1886.*, god. 4, 1886, 82.

školski nastup učenika u dvorištu prve škole, doznajemo da se zgrada škole, koja je u međuvremenu porušena, nalazila u centru današnjeg Cazina.⁴⁴

Osnivanje ove škole naišlo je na veliki otpor stanovništva pa ovdašnje vlasti nastoje da učenike i roditelje pridobiju kroz geste laskanja i nagrađivanja. Naime, 27. juna 1892. godine u Narodnoj osnovnoj školi je održan ispit i tom prilikom kotarski predstojnik Gejza pl. Sirulaj najbolje učenike je darivao novcem. Također je “načelnik Hadži Ahmet aga Pozderac najbolju i najvrijedniju djecu darivao novcem, a što je još više vrijedilo, budio ih i lijepim riječima na dalnji rad, prikazav im korist škole u svakdanjein životu, te dječici privezao na srce, da što više uče i da se što više naobrazuju, kako bi danas sutra svojoj domovini mogli koristiti kao vrijedni državljani. Kako je to na djecu u pogledu njihova daljnega napretka ugodno i povoljno djelovalo, tako i na roditelje djece i one, koji su ispitu prisustvovali, te poželili, da se takvi prijatelji škole što u većem broju nagju”.⁴⁵ Ova epizoda nesumnjivo prikazuje Ahmet-agu Pozderca kao čovjeka koji uviđa potrebu modernizacije lokalnog stanovništva, koje je tu istu modernizaciju odbijalo.

Medresa u Cazinu osnovana je 1867. godine Uredbom Vilajetske vlade u Sarajevu. Sa radom je počela godinu kasnije (1868), a prvim muderisom imenovan je Mustafa-ef. Čišić, rodnom iz Mostara, koji je ovdje službovao do svoje smrti 1881. godine.⁴⁶ Njegov nišan i danas se može u vidjeti u dvorištu

---

44 Fotografiju je objavio: Ravlić, 1984: 113.

45 *Bošnjak*, 28. juli 1892, 3.

46 Duranović, 2022: 273-274; Kreševljaković: 1934, 92.

medrese.⁴⁷ Prilikom vojnih operacija za austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine prvobitna drvena medresa je spaljena, vjerovatno kao uporište odakle je pružan otpor. Međutim, time rad ove vjerske škole nije prekinut jer je muderis Ćišić izgleda nastavu i dalje održavao u Gradskoj džamiji.⁴⁸

Nastojanjem muderisa Jusufa-ef. Hušidića započeli su radovi na izgradnji novog objekta medrese.⁴⁹ Ministar Kállay, prvi čovjek okupacionog režima, 1884. godine donirao je za izgradnju nove medrese 100 zlatnika.⁵⁰ Medresa je otvorena 1890. godine i njen rad finansirala je cazinska općina što je bio jedini slučaj u Bosni i Hercegovini. Naime, ova obrazovna ustanova nije imala vakufa za vlastito izdržavanje pa je općinsko poglavarstvo preuzelo na sebe njeno finansiranje. Izdržavanje medrese od strane općine regulisano je posebnim ugovorom između uprave medrese i općinskih vlasti. Konkretno, općina je iz vlastitih prihoda plaćala rad muderisa i manje troškove održavanja, dok je novac za veće troškove prikupljan kroz dobrovoljne priloge. Međutim, 1910. godine općinsko poglavarstvo odbilo je daljnje finansiranje medrese.⁵¹

Cazinska krajina, za vrijeme austrougarske uprave, ali i tokom cijelog dvadesetog stoljeća, bila je najnerazvijeniji i najsiromašniji dio zemlje, vrlo tradicionalna i kao takva zatvorena za

---

47 Na uzglavnom nišanu muderisa Ćišića u lijepom talik pismu u prozi na turskom jeziku s mješavinom perzijskog isklesan je sljedeći natpis: “On (Bog) vječno je živ. Dugogodišnji muderis u Cazinu Mostarac Ćišić Mustafa Sidki efendija. Za njegovu dušu neka je Fatiha. Godina 1299”. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. 3, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982, 75.

48 Duranović, 2022: 274.

49 Islamović, 2008: 231.

50 Mujanović, 2020: 118, sa napomenom 88.

51 Islamović, 2008: 232.

bilo kakvu modernizaciju.⁵² Spomenuti napori cazinske elite da svoju lokalnu zajednicu približe tekovinama zapadno-evropske civilizacije utoliko dobijaju na značaju. Međutim, treba priznati da je cazinska elita ponekad svojim despotskim i oportunističkim ponašanjem sama otežavala ionako težak život stanovništva nad kojim je uživala autoritet, što je u konačnici rezultiralo njegovim iseljavanjem na prostor Osmanskog Carstva⁵³ koje je u Krajini, zbog teškog socio-ekonomskog stanja, ali zasigurno i velike doze tradicionalnosti, uzelo samo po sebi dosta maha.⁵⁴

Car Franjo Josip I u narodnim predanjima Cazinske krajine

Dodiri Cazinjana sa dinastijom Habsburg utkali su se, na izvjestan način, i u kolektivnu memoriju ovdašnjeg stanovništva. Naime, danas se u Gradskoj džamiji u Cazinu nalazi veliki luster, ujedno jedan od simbola džamije, kojeg je, prema narodnom predanju, poklonio sam car Franjo Josip I. Vremenom je ovo

---

52 U prilog ovoj tezi citiraćemo nekoliko sumornih rečenica koje je zapisao Hamdija Karamehmedović u listu *Vakat* 1914. godine: "Krajina je specijalno zaostala u svakom pogledu za ostalim krajevima naše otadžbine. Opet, nigdje nema tolike sirotinje, kao što u Cazinskom kotaru. Narod je neprosvijećen i jedino bi se mogao podići otvaranjem narodnih škola". Citirano prema: Islamović, 2008: 110.

53 Jedna skupina bošnjačkih iseljenika iz Cazinskog kotara, prolazeći kroz Sarajevo 1883. godine, optužila je načelnika Ahmet-agu Pozderca kao glavnog krivca za njihovo iseljavanje. Vidi: Imamović, 1997: 110.

54 Primjerice 1883. godine najviše molbi za iseljavanje predali su Bošnjaci iz Banjalučkog i Bihaćkog okruga. Vidi: Ravlić, 1984: 104. Iseljavanje Bošnjaka dovodi se u vezu sa teškim socio-ekonomskim položajem. Vidi: Imamović, 1997: 109. Međutim, i vjerski momenat igrao je veliku ulogu u donošenju odluke da se napusti matični prostor. Vidi: Donia, Robert J., *Islam pod Dvoglavim orlom: Muslimani Bosne i Hercegovine 1878.-1914.*, Naklada ZORO - Institut za historiju BiH, Zagreb-Sarajevo, 2000, 44.

predanje, putem elektronskih medija, ušlo i u javni prostor.⁵⁵ Određenu dokumentarnu podlogu i vjerodostojnost narativu o carskom poklonu ponudio je nekadašnji blagajnik Gradske džamije, Rašid Mušić, koji je u svojim bilješkama 1978. godine zapisao: “Kandilj na sredini džamije poslao je car Franjo Josip odmah dok je džamija napravljena, otprilike 1880. godine. Sada su u njemu sijalice, a nekad su bile čaše sa uljem”.⁵⁶

Car Franjo Josip I je, kako smo već istakli, donirao 500 forinti za obnovu Gradske džamije 1883. godine, ali sam luster ipak nije poklonio. Luster je zapravo poklon Zemaljske vlade u Sarajevu ovdašnjim vjernicima od 1894. godine. Luster (“jedan veliki kandilj u arapskom slogu, koji rasvijetljuje sa 99 plamena i odrazuje raznolične boje”) je svečano upaljen, 27. noći mjeseca ramazana (*Lejletul-kadr*), za muslimane najodabranije noći u godini. Pri tome je upriličena molitva “za dugi život Njeg. c. i kr. Apoštolskog Veličanstva našeg premilostivoga cara Franju-Josipa I.” O ovim događajima svjedoči “Javna zahvala” koju su sastavili ugledni muslimani Cazina (“Muhamedanska vjerska općina”), 1. juna 1894. godine, u ime svih muslimana ovog kraja, a potom istu objavili u tadašnjoj štampi.⁵⁷

Da ukratko rezimiramo, donacija cara Franje Josipa I u vidu novca, a potom i stvarni poklon Zemaljske vlade u Sarajevu, koja je u očima “običnog čovjeka”, ali i u stvarnosti, predstavljala oličenje carske vlasti nad Bosnom i Hercegovinom, otvorili

---

55 Primjerice vidi: <https://www.klix.ba/lifestyle/jedinstvena-povijest-cazinskoj-gradskoj-dzamiji-je-luster-poklonio-i-sam-car-franjo-josip/180310094> (pristupljeno: 15. 06. 2025); <https://www.slobodnaevropa.org/a/dzamija-cazin-krajina/29476941.html> (pristupljeno: 15. 06. 2025)

56 Citirano prema: Hairlahović-Hušić, 2022: 52.

57 Vidi: *Bošnjak*, 7. juni 1894, 3.

su prostor narodnoj mašti da isplete priču kako je prvi čovjek Austro-Ugarske Monarhije poklonio luster u džamiju. Može se slobodno konstatirati da predanje šalje svojevrstnu poruku, tipičnu za krajiški mitski narativ, kako je svaka vlast, pa i ona carska, vodila računa da Krajišnike udobrovolji, ne želeći protiv sebe izazvati njihov ponos i inat.

Zaključak

Austrougarska okupacija 1878. godine praktično je Bosnu i Hercegovinu otrgnula iz višestoljetnog osmanskog konteksta i uvukla u jedan posve drugačiji – evropski kontekst. Naravno, kao i svaki drugi vid promjene i ova je za bosanskohercegovačko stanovništvo bila poprilično bolna, posebno za Bošnjake. Bez svake sumnje, Monarhija je od velikih sila dobila Bosnu i Hercegovinu kao posjed, u ekonomskom i geostrateškom smislu vrlo dragocjen za eksploataciju. Međutim, novi poredak ipak je sa sobom donosio i određene civilizacijske prednosti. Konkretno Bošnjacima, pri tome ne zanemarujući svu kompleksnost novonastale situacije, Austro-Ugarska monarhija je zagarantirala opstanak, jednakost, naravno po svojim parametrima, i ponudila priliku da konačno započnu proces modernizacije i time krenu u korak s ostatkom svijeta. Većina Bošnjaka na početku okupacije ove prednosti nije prepoznala, kao što nije uviđala da su definitivno uvučeni u evropski kontekst i da je vlast sultana stvar prošlosti. Jedna mala skupina bošnjačkih uglednika, među kojima je lokalna bošnjačka elita u Cazinu, pokazujući pri tome visok stepen političkog realizma i vizionarstva, prihvatila je odmah na početku okupacioni režim, shvatajući da je započeo proces integracije Bošnjaka u evropski okvir. Ovaj čin se doista može protumačiti kao vizionarski. Naime, tek su

Balkanski ratovi razbili iluzije o povratku osmanske vlasti i situacija je postala jasna: alternativa austrougarskoj upravi je vlast Srbije što bi na izvjestan način, u smislu straha i neizvjesnosti, značilo povratak u 1878. godinu pa su Bošnjaci suočeni s realnosti prihvatili vlast Monarhije.

Izvori i literatura

Neobjavljeni izvori

- Muzej Unsko-sanskog kantona, inv. br. 1147, film 30.

Objavljeni izvori

- *Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895.*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 1896.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. 3, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982.
- *Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH*, br. 072-2-40/09-22, 11. marta 2009.

Štampa

- *Bosanski glasnik*;
- *Bošnjak*;
- *Bošnjak: kalendar*;
- *Der Osten*;
- *Die Presse*;
- *Fremden-Blatt. (Morgen-Blatt.)*;
- *Hof-und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie*;
- *Nada*;
- *Sarajevski list*.

Literatura

- Ćorić, Ivan, «Migracije na prostoru Pounja od 16. do 18. stoljeća – smjena identiteta i posljedice u suvremenoj povijesti», *Pro Tempore*, br. 15, 2020.

- Donia, Robert J., *Islam pod Dvoglavim orlom: Muslimani Bosne i Hercegovine 1878.-1914.*, Naklada ZORO - Institut za historiju BiH, Zagreb-Sarajevo, 2000.
- Duranović, Elvir, "Tragom stare fotografije – Muderis i učenici medrese u Cazinu 1905. godine", *Anali Gazi Husrev-Begove Biblioteke*, br. 43, 2022.
- Freiherrn von Wucherer, Carl, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Nr. 48: Fortsetzung vom Jahre 1874-1897.*, Im Verlage des Regimentes, Graz, 1897.
- Hairlahović-Hušić, Lejla, *Identitet/i muslimana u Cazinskoj krajini*, Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu – Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sarajevo – Zagreb, 2021.
- Hadžijahić, Muhamed – Traljić, Mahmud – Šukrić, Nijaz, *Islam i Muslimani u Bosni i Hercegovini*, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1977.
- Imamović, Mustafa, *Pravni položaj i unutrašnje politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.*, Drugo izdanje, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997.
- Islamović, Elvira, *Školstvo i obrazovanje na području Okruga Bihać za vrijeme austrougarske uprave*, BZK "Preporod" Bihać, Bihać, 2008.
- Kraljačić, Tomislav, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882-1903)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987.
- Kreševljaković, Hamdija, "Cazin i okolina", *Narodna Uzdanica; Kalendar za 1935.*, god. 3, 1934.
- Kreševljaković, Hamdija, "Prije sud u Bosni i Hercegovini 1878. (Uz 60-u obljetnicu)", *Narodna uzdanica; Kalendar za godinu 1938*, god. 6., 1938.
- Lopašić, Radoslav, *Bihać i Bihaćka krajina: mjestopisne i povijesne crtice*, Matica hrvatska, Zagreb, 1890.
- Mandić, Mihovil, *Povijest okupacije Bosne i Hercegovine 1878.*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1910.
- Mikić, Đorđe, "O kolonizaciji stranih seljaka u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave", *Migracije i Bosna i Hercegovina. Zbornik radova*, Institut za istoriju – Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, Sarajevo, 1990.
- Mujanović, Mihad, "Muslimani na stranicama Bosansko-hercegovačkih novina (1878-1881) i Sarajevskog lista (1881-1891)", *Prilozi*, br. 49, 2020.
- Nakaš, Lejla, *Jezik i grafija krajišničkih pisama*, Slavistički komitet, Sarajevo, 2010.
- Pejanović, Mirko, "Društveno-istorijski razvoj lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću", *Pregled*, br. 3, 2014.
- Pozderac, Šefkija, *Iz Cazinske krajine*, Right copy, Sarajevo, 2012.
- Purivatra, Atif – Hadžijahić, Muhamed, *ABC Muslimana*, Bosna, Sarajevo, 1990.

- Radušić, Edin, “Uspostavljanje austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini prema izvještajima britanskog konzulata u Sarajevu”, *Bosna i Hercegovina u okviru Austro-Ugarske 1878-1918. Zbornik radova*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2011.
- Ravlić, Aleksandar, *Ljetopisi: Cazin – FK “Krajina”*, Drugo izdanje, FK Krajina “Cazin”, Cazin, 1984.
- Sedić, Nedim, “Prvi poznati Pozderci – rodonačelnici porodice”, *Specto*, br. 2, 2025.
- Stanić, Damir, “Ambivalentna lojalnost na Hrvatskoj krajini u 16. stoljeću”, *Franz Vaniček i vojnokrajiska historiografija. Zbornik radova*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2017.

Internet

- <https://ivanlovnovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 26. 05. 2025)
- <https://mmc.hr/vijesti/i20200505.html> (pristupljeno: 26. 05. 2025)
- <https://www.klix.ba/lifestyle/jedinstvena-povijest-cazinskoj-gradskoj-dzami-ji-je-luster-poklonio-i-sam-car-franjo-josip/180310094> (pristupljeno: 15. 06. 2025)
- <https://www.slobodnaevropa.org/a/dzami-ja-cazin-krajina/29476941.html> (pristupljeno: 15. 06. 2025)

Contacts of Bosniaks from the Cazin Region with the Habsburg Dynasty: An Example of the Political Behavior of the Local Bosniak Elite in the Context of the Austro-Hungarian Occupation of Bosnia and Herzegovina

Abstract

Based on available sources and literature, and following the broader context, the paper presents how the Bosniak political and religious elite in Cazin, during the Austro-Hungarian occupation of Bosnia and Herzegovina, established direct contacts with the Habsburg dynasty. The paper focuses on specific examples of interaction between the local elite and the Habsburgs, which primarily include homage (an act of expressing loyalty to the ruler) delegations sent to Emperor Franz Joseph I or other members of the dynasty, followed by other forms of expressing loyalty, such as public congratulations and letters of thanks sent to the Habsburg court or the occupation authorities in Bosnia and Herzegovina. Given that this process was mutual, the paper also presents the reciprocal gestures of flattery and rewarding of the local elite, in the form of decorations with orders and symbolic donations for the development of the local community, which came from the Habsburgs or the occupation authorities. These gestures aimed at binding the Cazin elite to the interests of the Monarchy and sending a kind of welcome message to the new order. Furthermore, the paper also pays some attention to the modernization of the Cazin Krajina region, which, among other things, is a consequence of these interactions.

Keywords: Bosniak elite, Habsburg dynasty, Austro-Hungarian occupation, Cazin Krajina region, modernization.